

Verkiezingsprogramma D66

2023 – 2027

— Verkorte versie

Nieuwe energie voor Nederland.

The logo for the Dutch political party D66, consisting of the letters 'D66' in white, bold, sans-serif font, centered within a solid green square.

D66

Nieuwe energie voor Nederland.

Den Haag, 27 oktober 2023

Inleiding

Wij zijn optimistisch over de toekomst. Ook nu. Nu we merken dat het klimaat verandert, er oorlog woedt op ons continent, nu veel mensen niet rondkomen. Morgen kán beter zijn dan vandaag. D66 staat voor een land waarin we welzijn en welvaart eerlijk verdelen, voor een zelfverzekerd en democratisch Europa en een rechtvaardig asielbeleid. Dit vraagt dat we grenzen stellen én verleggen; dat we dromen én doen.

Samen zorgen we voor een nieuwe economie. Samen zetten we de schouders onder de klimaataanpak en onder duurzame energie. Met een open houding lossen we de tekorten op de arbeidsmarkt op. Met overheid en bedrijfsleven investeren we in kennis en innovatie.

Iedereen moet zich kunnen ontwikkelen en zichzelf kunnen zijn, vrij en onbevreesd. Gelijke kansen vragen ongelijk investeren, in de eerste plaats in het onderwijs. We laten werk meer lonen, hanteren de menselijke maat weer, en pakken armoede en discriminatie radicaal aan. In studie en werk maken we altijd ruimte voor een tweede kans. We staan sterker als mensen meepraten én meebepalen. Dat vraagt om een overheid die het gesprek aangaat en eerlijk is over keuzes. Die goed luistert, ook naar de belangen met een zachte stem. We maken ruimte voor initiatieven die niet in eigen huis bedacht zijn en geven jongeren een stem in hun toekomst.

De veranderingen zijn al begonnen. Elke dag werken mensen aan een beter Nederland. Lokaal winnen mensen samen schone energie. Collectieven van boeren verbouwen voedsel én ontwikkelen de natuur. Dat is de energie waar wij op verder bouwen.

Laten we daarbij ook eerlijk zijn: we kunnen niet alles morgen regelen. Maar we kunnen wel beginnen. We zetten vol door op maatregelen tegen klimaatverandering en hebben oog voor klimaatrechtvaardigheid. We introduceren een basisbedrag en een klimaatticket en we maken 1 miljard euro per jaar vrij voor groene bedrijvigheid. Met een leerbudget kan iedereen zich omscholen voor de banen van morgen, vooral wie dat het hardst nodig heeft. We maken de zorg voor iedereen toegankelijk, betaalbaar en van hoge kwaliteit. De kinderopvang maken we eerst bijna gratis en dan een publieke voorziening. De rijke schooldag maken we voor ieder kind mogelijk. Vervuiling, winst en vermogen belasten we meer; werk belasten we minder. We verhogen het minimumloon, investeren in bestaanszekerheid en vervangen het toeslagenstelsel.

Zo brengen we verandering verder. Naar een land waar het beter wonen, werken en leven is. Een toekomstbestendig Nederland en een sterk Europa.

Een energieke economie: Klimaat, energie en ondernemerschap.

WAT ZIEN WE

Nederland is één van de welvarendste en gelukkigste landen in de wereld. Een goed opgeleide bevolking, moderne infrastructuur, veiligheid en stabiliteit zijn belangrijke ingrediënten voor dit succes. Een succesvol bedrijfsleven kan niet zonder een bloeiende samenleving. En onze samenleving kan niet zonder een succesvol bedrijfsleven.

Voor een gezonde, duurzame en eerlijke economie is een transformatie nodig. Onze welvaart is niet vanzelfsprekend. Onze huidige manier van consumeren en produceren past niet binnen de draagkracht van de aarde. De aarde warmt snel op. Grondstoffen zijn ontoereikend. Water, bodem en lucht zijn van te slechte kwaliteit en de biodiversiteit neemt af. De tekorten op de arbeidsmarkt zijn voelbaar in het dagelijks leven van ons allemaal. De wachtlijst voor een plek bij de dokter loopt op, er is geen plek bij de kinderopvang en een loodgieter of aannemer vinden is bijna niet te doen. Zorgelijk, want voor de groene en digitale transitie hebben we deze mensen juist hard nodig. Nieuwe sectoren en ontwikkelingen zullen veel aanpassingsvermogen vragen van iedereen die aan het werk is of aan het werk gaat. Deze veranderingen brengen ook nieuwe mogelijkheden met zich mee: nieuwe banen en nieuwe perspectieven.

WAT WILLEN WE

D66 wil 'eerlijk delen in schoon land', zoals in 1972 al op onze verkiezingsposter stond. We zetten volop door om de doelstelling van 60 procent CO₂-reductie in 2030 te halen. In 2040 willen we klimaatneutraal zijn. We hebben oog voor klimaatrechtvaardigheid: iedereen moet mee kunnen komen. Meer dan ooit is het nodig dat er ruimte is voor ieders talent. D66 wil dat het loont om te werken. Van een extra dag werken, houd je meer over. En voor wie dat wil, is het aantrekkelijk om ook na je AOW-leeftijd door te werken. We trekken gericht talent aan vanuit het buitenland, en werkenden krijgen meer regie op hun eigen loopbaan en werk.

Onze economie zetten we ten dienste van de samenleving. De overheid begrenst vervuiling en zorgt dat we minder grondstoffen gebruiken. We richten de economie zo in dat schone bedrijven ook de rendabelste bedrijven zijn, omdat de werkelijke maatschappelijke kosten worden doorberekend. We willen een overheid die machtsposities van grote bedrijven beteugelt en zorgt dat winsten eerlijk zijn verdeeld. Die ervoor zorgt dat we in Europa altijd toegang hebben tot essentiële producten. Die de juiste randvoorwaarden stelt en de spelregels handhaaft waarbinnen bedrijven kunnen ondernemen. Maar ook een overheid die investeert in een goed vestigingsklimaat en bedrijven ondersteunt om de transitie mogelijk te maken. Zo vergroten we niet alleen de economische welvaart, maar zorgen we ook voor welzijn, rechtvaardigheid, een gezonde leefomgeving en een goed klimaat. Brede welvaart, zodat Nederland niet alleen een rijk, maar ook een gezond en gelukkig land is en blijft.

WAT DOEN WE

- We verhogen de klimaatdoelstelling naar 60 procent CO₂-reductie in 2030 en klimaatneutraal in 2040. In 2030 willen we 50 procent minder grondstoffen gebruiken; in 2050 zijn we helemaal circulair.
- Iedere volwassene krijgt een basisbedrag om onder andere te compenseren voor de hogere kosten als gevolg van de klimaattransitie. Met een klimaatticket kun je voor een vaste lage prijs met het openbaar vervoer reizen.
- We maken € 1 miljard per jaar vrij om nieuwe investeringen in de productie van groene en circulaire producten in Nederland te stimuleren. We bouwen alle subsidies op fossiele energie af.
- De gaswinning in Groningen stopt per 1 oktober 2024 definitief. Dat leggen we wettelijk vast.
- We zorgen voor een winwin-lening. Daarmee kunnen kleinere ondernemers makkelijk geld lenen en familie, vrienden of fans een aantrekkelijk rendement krijgen.
- Met een leerbudget geven we iedereen de mogelijkheid om een leven lang te blijven leren.

Een energieke basis: Wonen, zorg en bestaanszekerheid.

WAT ZIEN WE

Een goed dak boven je hoofd, een inkomen waarvan je gewoon kunt rondkomen, een plek waar je gezond kunt leven. Als je mensen vraagt wat ze minimaal nodig hebben om in een welvarend land als Nederland te leven, is dit wat ze zeggen. En helaas is dit nog steeds niet voor iedereen weggelegd. Wie geen betaalbare woning kan vinden, noodgedwongen bij familie of vrienden woont of steeds hogere huur betaalt aan een huisjesmelker, weet hoe groot de invloed daarvan kan zijn op de rest van je leven. Als je huis niet op orde is, dan is het erg moeilijk om je te concentreren op je werk of op school. Tegelijkertijd staan kantoorgebouwen leeg en wonen we gemiddeld met minder mensen in grotere huizen.

Nog steeds groeien te veel kinderen op in armoede. Een baan hebben is niet voldoende om ook zeker te zijn van een stabiel inkomen. We hebben een systeem van toeslagen gebouwd dat als doel heeft om mensen te ondersteunen, maar dat maar weinig mensen nog begrijpen. De hulp die nodig is, voelt niet meer als hulp. De zorgen die daarbij horen, hebben ook nog eens invloed op je gezondheid. De gezondheidszorg barst uit zijn voegen. Met de huidige manier van werken, zou in 2040 één op de vier mensen in de zorg moeten werken, terwijl we ondertussen ook mensen nodig hebben bij bedrijven, in het onderwijs, bij de politie en voor de klimaattransitie. Kwaliteit van leven is ons kostbaarste bezit, maar dan moet de basis wel op orde zijn. Ongeacht waar je wieg staat. Met een dak, een fatsoenlijk inkomen en zorg waar je op kunt rekenen.

WAT WILLEN WE

Gezondheidszorg moet weer gaan over wat nodig is, in plaats van waar recht op is. Zorg moet voor iedereen toegankelijk, betaalbaar en van hoge kwaliteit zijn. Of dat nou gaat om een huisarts in de buurt of om aandacht aan het bed in het ziekenhuis. Dat vraagt om meer regie van de overheid op zaken die we eerder aan de markt hebben overgelaten. Met het Integraal Zorgakkoord is een noodzakelijke koerswijziging ingezet: een radicale verandering, waarin de patiënt centraal staat en samenwerking tussen zorgverleners het uitgangspunt is. We specialiseren waar nodig en verminderen de concurrentie, zodat de zorg kwaliteit kan leveren – nu en in de toekomst. De zorg die we kunnen voorkomen helpt ons allemaal en in de eerste plaats patiënten. Technologie kan ons juist helpen om menselijke aandacht terug te brengen in de zorg en administratieve lasten te verlagen.

Iedereen moet kunnen terugvallen op een stevige basis als het leven tegenzit. Ongeacht je huidige situatie of die waaruit je komt. We versterken de basis met gratis kinderopvang, toegang tot opleidingen ook na je 25ste en mogelijkheden om vanuit een uitkering aan de slag te gaan. We willen dat veel minder mensen en kinderen in armoede leven. Daarvoor moet het bestaansminimum flink omhoog. We willen bescherming voor alle werkenden, ongeacht het type contract dat ze hebben. We maken een echt thuis voor meer mensen werkelijkheid door meer huizen te bouwen en verbouwen. En we maken niet alleen meer betaalbare huizen beschikbaar, maar richten ook gezonde wijken en buurten in. Een sterkere positie van woningcorporaties helpt daarbij. Zo zetten we vol in op een hoge kwaliteit van leven, een goede basis voor iedereen en financiële zekerheid.

WAT DOEN WE

- We introduceren een doorbouwfonds om betaalbare en duurzame woningen te blijven bouwen. Hierbij kijken we ook nadrukkelijk naar de mogelijkheden voor optoppen, aanplakken en splitsen van bestaande woningen en ombouwen van andere gebouwen.
- We investeren in meer studentenwoningen. Minimaal een kwart daarvan zijn studentenhuizen met gemeenschappelijke ruimtes.
- Door het minimumloon en de uitkeringen flink te verhogen leven minder mensen en kinderen in armoede. We schaffen de toeslagen af en maken een nieuwe start met een basisbedrag voor iedere volwassene. We laten werken meer lonen en we voeren daarbij ook een financieel urenvoordeel in voor wie meer dan drie dagen per week werkt.
- We nemen de regie als overheid weer terug in de zorg. We maken het mensen makkelijker om op één plek alle gezondheidsgegevens in te zien en deze op een veilige manier en met behoud van gewenste privacy te delen met zorgverleners. We investeren in preventie, maken samenwerken makkelijker en verminderen de concurrentie en bureaucratie waardoor er weer tijd komt voor menselijk contact.
- We vergroten de aandacht voor mentale gezondheid, met name bij jongeren. Met werkgevers en onderwijsinstellingen maken we afspraken over preventie. Na behandeling bieden we ook begeleiding met nazorgtrajecten of bij een herstelacademie.

Een energieke maatschappij: Onderwijs, wetenschap en radicale gelijkwaardigheid.

WAT ZIEN WE

Juist in het onderwijs moeten en kunnen we de groeiende verschillen overbruggen. Scheidslijnen in de samenleving tekenen zich nu al in het onderwijs af. Je afkomst bepaalt nog te vaak je toekomst. Kinderen met rijke of arme ouders, geboren in Nederland of ergens anders, met of zonder zorgvraag, met praktische of academische talenten; ze hebben nog altijd ongelijke kansen en worden ongelijk gewaardeerd. Het lerarentekort is een blijvend probleem en is het grootst op scholen met veel kwetsbare leerlingen. Te veel kinderen en jongeren leren de basisvaardigheden om mee te kunnen komen niet. Dat moet anders.

Waar heel veel mensen decennia voor hebben gestreden, werd in het afgelopen jaar werkelijkheid. Het kabinet en de koning boden excuses aan voor het Nederlandse slavernijverleden. Dat staat symbool voor een betekenisvol begin van het proces naar herstel. Maar we zien dat ook dat in Nederland nog steeds sprake is van discriminatie, binnen onze instituties en in het dagelijks leven. Verschillende vormen van discriminatie en ongelijke behandeling, zoals op basis van gender, huidskleur, sociaal-economische status, een handicap of chronische ziekte, nationaliteit, religie, (niet-godsdienstige) levensbeschouwing seksualiteit en leeftijd komen soms samen. Dat vraagt om een overheid die oog heeft voor die intersectionaliteit; die begrijpt dat ook binnen een groep ervaringen verschillen.

WAT WILLEN WE

D66 wil een maatschappij met ruim baan voor de unieke talenten van ieder mens. Onze maatschappij kent nog steeds een grote ongelijkheid in kansen, welvaart, inkomen en gezondheid. Als je van ver komt, verdien je en krijg je meer ondersteuning. Zodat iedereen mee kan doen, ongeacht waar je bent geboren.

Dat begint in het onderwijs. Bij de allerkleinsten. Van kinderopvang maken we een publieke voorziening: vijf dagen in de week gratis opvang, met een nauwe aansluiting op de school. De rijke schooldag wordt de norm en we hebben geduld met kinderen en jongeren. Niet iedereen hoeft op hetzelfde moment door dezelfde hoepel. Goed onderwijs begint bij een leerkracht die we waarderen en die zich blijft ontwikkelen. De kwaliteit van het onderwijs staat voorop, met aandacht voor de basis: goed leren lezen, schrijven en rekenen, maar ook weten wat het betekent om burger te zijn in onze democratie. Het onderwijs is geen ladder meer, maar een waaier, met waardering voor alle talenten en opleidingen. Vooral het beroepsonderwijs verdient meer erkenning en waardering. Studenten krijgen de mogelijkheid om te stapelen, door te stromen en internationale ervaring op te doen. Leren en je ontwikkelen houden nooit op. Met een persoonlijk leerbudget geldt dat écht voor iedereen. Zo zorgen we niet alleen voor een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, maar ook voor méér onderwijs op de arbeidsmarkt.

De samenleving wordt leuker en interessanter als we diversiteit omarmen. Elkaar vrij laten en vrij zijn beginnen erbij dat we de oude patronen, waarin achterstanden en ongelijkheid zijn ontstaan, erkennen en actief ongelijkheden overbruggen. Want voor onze Grondwet is iedereen gelijk, maar dat principe wordt pas waarheid als we ernaar leven en handelen. Radicale gelijkwaardigheid en een einde aan discriminatie en racisme zijn daarbij onze uitgangspunten.

WAT DOEN WE

- We werken toe naar kinderopvang als publieke voorziening, voor álle kinderen tot 12 jaar. Op de korte termijn beginnen we met kinderopvang die bijna gratis is.
- We breiden het ouderschapsverlof uit, zodat het voor werkende ouders mogelijk wordt om in het eerste levensjaar van hun kind thuis te zijn.
- We pakken het lerarentekort radicaal aan, met een beter salaris voor leraren, betere arbeidsvoorwaarden en minder bureaucratie. We geven leraren het vertrouwen om hun beroep, het onderwijs en de ontwikkeling daarvan vorm te geven.
- De aanvullende beurs in het mbo verhogen we naar het niveau van studenten uit het hbo en wo. De tijdelijke verhoging van de uitwonende beurs wordt permanent, en de rente op de studielening beperken we voor studenten voor wie geen basisbeurs beschikbaar was.
- D66 wil dat Ketikoti, net als Bevrijdingsdag op 5 mei, jaarlijks een nationale feestdag wordt.

Een energieke omgeving: Voedsel, landbouw, natuur, mobiliteit en ruimte.

WAT ZIEN WE

We wonen in een mooi Nederland. Met dynamische steden, karakteristieke dorpen en een Waddenzee die elke dag van vorm verandert. Waar de trein door het landschap trekt en fietsers door steden en dorpen. Een land dat al eeuwenlang in beweging is en blijft veranderen. De komende jaren zal dat niet anders zijn, want we staan voor een aantal grote vragen. Onze leefomgeving staat onder druk, er is een tekort aan woningen en de bodem- en watersystemen voldoen niet meer als gevolg van het sterk veranderende klimaat. En we hebben veel wensen, zoals een toekomstbestendig voedselsysteem, een sterkere natuur, weerbare dijken en blijven reizen. Dat vraagt om innovatieve keuzes en een spaarzame omgang met de vierkante meters in ons land.

De afgelopen jaren zijn echte keuzes vooruitgeschoven. Ondertussen zijn de opgaven complexer geworden, is de ruimte beperkter en worden de keuzes alleen maar moeilijker. De verandering van het klimaat en de druk op het milieu versnellen de urgentie. We zijn elkaar verloren, terwijl we een gezamenlijk doel proberen te bereiken: een fijne, gezonde en groene leefomgeving. Daar kunnen we elkaar ook weer vinden.

WAT WILLEN WE

We bouwen aan het Nederland van morgen. Een land dat groener, leefbaarder en beter verbonden is. Een Nederland waarin we de diversiteit van de regio's omarmen en op de kracht van elke regio voortbouwen. Met de keuzes van het Rijk om voornamelijk te investeren in specifieke regio's hebben we geen gebruik gemaakt van die kracht. Dat erkennen is de eerste stap. De volgende stap is om in die regio's die minder mogelijkheden hebben gekregen de komende jaren extra te investeren. Omdat we heel Nederland nodig hebben voor de opgaven waarvoor we staan.

Dat begint door Nederland als één verbonden geheel te zien. Dat vraagt om nieuwe, duurzame OV- en fietsverbindingen, ook met onze buurlanden en de rest van Europa. We moeten duurzaam, maar ook efficiënt met de beperkte ruimte om gaan. Dubbel of zelfs meervoudig gebruik is voor ons het uitgangspunt voor ruimtelijke ontwikkelingen. Zeker bij de opwekking van hernieuwbare energie liggen hiervoor nog veel onbenutte kansen. We bouwen aan sterke steden en sterke dorpen. We pakken ons voedselsysteem aan, om milieudruk te verminderen maar ook om perspectief en kansen te bieden aan de sector. Centraal hierin staan een volledige kringlooplandbouw en een ketenaanpak gebaseerd op transparantie, duurzaamheid en eerlijkheid. We zien het belang en de kracht van onze natuur; we koesteren ons landschap en erfgoed, versterken biodiversiteit en zetten in op ecosystemendiensten voor onze brede welvaart. We zetten ons in voor een gezonde leefomgeving, overal in Nederland.

WAT DOEN WE

- We werken toe naar een klimaatneutrale landbouw in 2040. Dat vraagt om forse investeringen in de landbouw, meer grondgebondenheid en een sterkere positie van boeren ten opzichte van de voedings- en levensmiddelenindustrie. In lijn met het rapport 'Wat kan wel' van de commissie-Remkes, halveren we de stikstofuitstoot in 2030.
- We zorgen voor een eerlijke prijs, voor de boer en de consument. We maken gezond en duurzaam eten goedkoper, bijvoorbeeld door btw af te schaffen voor groente en fruit en stoppen met kiloknallers voor vlees.
- We breiden het aantal hectaren natuur uit, we realiseren bufferstroken rondom Natura 2000-gebieden en beschermen de Waddenzee.
- We breiden het aantal doorfietsroutes uit en investeren in de ontbrekende schakels in het spoor netwerk. We introduceren een klimaat ticket voor het openbaar vervoer: met één kaart tegen een gereduceerd tarief reizen in al het openbaar vervoer buiten de spits. We maken autorijden eerlijker door rekeningrijden in te voeren, waarbij we rekening houden met de regionale verschillen.
- We maken vliegen op kortere afstand, in businessclass en privé-vluchten duurder. We stoppen met de nachtvluchten vanaf Schiphol en Lelystad Airport gaat definitief niet open.

Een energieke democratie: Bestuur, rechtsstaat en veiligheid.

WAT ZIEN WE

Een sterke democratie heeft vernieuwing nodig. Democratie is als computersoftware: stel je de updates te lang uit, dan crasht het systeem. In landen als Polen en Hongarije staat de democratie zichtbaar onder druk. Van voorbeelden uit het verleden leren we dat de democratie niet altijd vanzelfsprekend is. Ook in het Nederland van vandaag neemt de druk toe. In een steeds digitaal wordende wereld dreigen de kansen van technologie te bezwijken onder de druk van de bedreigingen. Criminelen en buitenlandse mogendheden maken gebruik van onze open samenleving om die te beïnvloeden waardoor onze rechtsstaat wordt bedreigd. En steeds minder mensen weten hun weg in onze democratie te vinden. Om de democratie en de rechtsstaat te beschermen moeten we in blijven zetten op haar waarden: inspraak en inclusiviteit, maar ook verantwoording en tegenmacht.

WAT WILLEN WE

De vernieuwing zit niet alleen in de instituties, maar ook in de manier waarop we ons binnen het systeem gedragen. Dat moet anders. Dat geldt voor zowel de overheid als de samenleving. Geen enkele democratie is bestand tegen haatzaaien, polariseren en het opzettelijk verspreiden van desinformatie. Eerlijkheid, transparantie en toegankelijkheid moeten weer het uitgangspunt worden. Er moet weer ruimte komen voor inspraak, initiatieven en experimenten. Voor het voeren van het goede gesprek.

Belangrijke, kostbare instituties van de rechtsstaat beschermen ons tegen willekeur van de macht, discriminatie en het recht van de sterkste. Ze zorgen ervoor dat de overheid zich aan haar eigen regels moet houden en dat misdadigers hun straf niet kunnen ontlopen. Voor een rechtvaardige samenleving is een goed uitgeruste rechtspraak een onmisbare steunpilaar. Voorwaarde is dat deze voor iedereen moet werken. Want alleen dan kun je je veilig voelen. En alleen als je je veilig voelt ben je vrij om te zijn wie je wilt zijn.

Door een actieve rol te nemen als overheid kunnen de kansen van digitalisering de boventoon voeren en ons helpen in het vinden van oplossingen op het gebied van duurzame energie, zorg en de krapte op de arbeidsmarkt. En door letterlijk en figuurlijk regio's in Nederland weer met elkaar te verbinden, weten we verschillen te overbruggen.

WAT DOEN WE

- We investeren in het onderlinge gesprek. Tussen inwoners en overheid en tussen inwoners onderling. Door te luisteren en ruimte te maken voor ideeën en initiatieven. We investeren in de uitvoering, zodat de overheid ook kan leveren. En we herstellen fouten uit het verleden. Bij regelingen en subsidies wordt vertrouwen het uitgangspunt. Ook stoppen we met het door de overheid in hoger beroep gaan bij rechtszaken tegen haar burgers.

- We verlagen de leeftijd waarop je mag stemmen naar 16 jaar, breiden de Tweede Kamer uit naar minstens 260 leden en zetten het Burgerforum Klimaatberaad door.
- We versterken de hele keten van de rechtspraak. Van politie tot openbaar ministerie, rechters en het gevangeniswezen. We vergemakkelijken de toegang tot het recht, door het verder verlagen van de griffierechten en het versterken van de positie van de sociale advocatuur, waardoor het recht ook weer van iedereen wordt.
- We investeren stevig in de jeugdbescherming. Juist daar moet de overheid leveren. Het beschermen van de kwetsbaren in de samenleving is een kerntaak van de overheid die nu onvoldoende wordt ingevuld. We richten ons daarbij op de positie van zowel het kind als de ouders.
- We investeren in de digitale overheid, zodat we met elkaar grip houden op wat er in onze digitale wereld gebeurt.

Een energieke wereld: Europa, migratie en buitenlandse zaken.

WAT ZIEN WE

Sinds februari 2022 woedt er een oorlog op het Europese continent. De Russische agressie heeft ons doen inzien dat het Europese streven naar vrijheid, democratie en veiligheid in één klap urgenter dan ooit is. We zijn met onze neus op de feiten gedrukt; het vredesdividend is weg en onze economische afhankelijkheid is blootgelegd. Te lang hebben we ons als Europa afhankelijk gemaakt van Rusland voor onze energie, van China voor onze welvaart en van Amerika voor onze veiligheid. Maar we hebben enorme veerkracht getoond door eensgezind Europees samen te werken en kunnen kwetsbaarheden omzetten naar kansen en mogelijkheden voor de toekomst.

Alles wijst erop dat we mondiaal moeten samenwerken om de wereld leefbaar te houden. Klimaatverandering is de wereld onleefbaar aan het maken en heeft een exponentieel effect op sociaaleconomische uitdagingen. We zien dagelijks mensen op de vlucht slaan voor geweld, vervolging en onleefbare omstandigheden door droogte, overstromingen en honger. Tegelijk biedt duurzaamheid sociale en economische oplossingen, juist ook in regio's waar klimaatverandering het tastbaarst is.

WAT WILLEN WE

In deze woelige wereld zijn onze waarden onze belangen. Voor Nederland en Europa is het belangrijk dat wij in een wereld wonen die niet gedijt op het recht van de sterkste, maar op regels, wetten en afspraken. Als sociaal-liberalen blijven wij geloven in de kracht van Europese integratie, internationale afspraken en open samenlevingen en economieën. Wij zijn Europa. De Europese Unie is evenzeer de som van zwaarbevochten compromissen als het resultaat van een compromisloze toewijding aan onze gedeelde idealen en waarden. Die waarden staan onder druk; binnen Europa, maar ook wereldwijd. Daarom blijven we werken aan een verbonden, dieper geïntegreerde en sterkere Unie. Alleen dan kunnen we samen een betere toekomst maken.

Alleen in EU-verband kunnen we de dialoog aangaan met landen zoals China, India en Turkije en mondiaal effectief optreden.

Om onze veiligheid en onze vrijheid te garanderen, werken we in Europa aan één strategie op veiligheid en defensie. We hebben bindende afspraken nodig voor de versterking van de Europese defensiekracht, voor de eenwording van de Europese defensiemarkt en voor een collectieve Europese verdediging binnen het kader van de NAVO. Ook bij migratie ligt de kern van ons beleid in Europa. We willen betere afspraken over een eerlijke verdeling van vluchtelingen en meer veilige routes.

We zetten meer in op hoogwaardige arbeidsmigratie, zorgen voor een stabiele en robuuste opvangketen met menswaardige opvang voor vluchtelingen en zijn strenger bij asielzoekers die geen kans hebben om hier te blijven.

We sluiten eerlijke en duurzame handelsakkoorden om mogelijkheden voor Nederland en de rest van de wereld te creëren. De transitie naar een duurzame wereld is dus niet alleen een noodzaak, maar de beste kans voor een gelijke en rechtvaardige toekomst. We stellen gezamenlijke prioriteiten om de groene transitie op een rechtvaardige manier te voltooien. Samen versterken we democratische waarden en komen we op voor bescherming van mensenrechten en de rechten, representatie en participatie van vrouwen en minderheden. Samen pakken we invloed in de wereld.

WAT DOEN WE

- De Europese Unie is klaar voor verandering en versterking van de Europese democratie. In 2022 werden een jaar lang Europese burgerpanels georganiseerd onder de naam “Conferentie over de toekomst van Europa”. We volgen de aanbevelingen uit die burgerpanels op en beginnen daarbij bij Europese democratisering zoals Europese transnationale kieslijsten met een Europese lijsttrekker.
- We pleiten voor een ‘EU-begroting’ die zich richt op de grote uitdagingen van deze tijd, zoals onze afhankelijkheid van autocratische grootmachten, klimaatverandering, nieuwe technologieën en de veranderende demografie op ons continent. De mogelijkheden voor de Europese Unie om eigen middelen te genereren moeten worden vergroot.
- We houden vast ook na 2026 aan de norm van 2 procent BBP voor defensie. Dat vraagt om een forse investering, maar een veilige wereld is niet gratis. Oekraïne verdient blijvend onze steun in de oorlog tegen Rusland, op militair én humanitair gebied.
- We verdubbelen het budget van het nieuwe (internationale) klimaatfonds en houden vast aan de internationale norm van 0,7 procent van het BNI voor het structurele budget voor ontwikkelingssamenwerking.
- We zorgen voor een migratiebeleid dat werkt. We beschermen kwetsbare mensen op de vlucht. Zorgen voor een snelle en zorgvuldige asielprocedure. Zijn strenger voor asielzoekers die geen kans hebben om hier te blijven. We zetten in op hoogwaardige arbeidsmigratie en pakken misstanden aan. In de asielopvang wordt vanaf dag één les in de Nederlandse taal gegeven en moet iedereen sneller aan het werk kunnen.

Overheidsfinanciën

D66 laat haar programma doorrekenen door het CPB en het PBL. Een gedetailleerd financieel overzicht van het D66 verkiezingsprogramma zal bij de CPB-doorrekening beschikbaar komen.